

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**Türkische Texte mit französischer Übersetzung - Cod. St.
Märgen 1**

[Straßburg?], [um 1720]

Caput quartum

[urn:nbn:de:bsz:31-161021](#)

Item Adjectiva Arabica & Persica præposita Substantivo, sæpe formant compositum adinstar unius Adjectivi nobis ferè reddendum, ut *فیک فعال nik fi al*, bonarum actio-
num, probus, &c. صاحب عقل *بد بخت bed baecht*, malæ fortis, infortunatus, infaustus, *sahib äkyl*, possessor judicii, judiciosus; sed hæc constructio, seu lectio videtur esse Per-
sica, *pro sahybi äkl*. Sic خوب روی *chub ruj*, pulcher facie, *chos chuj*, bonis
moribus. Respondentque hæc Persica Arabicis illis Annexis annexione prolatitia, non
reali, ut حسن الوجه *hæsenül-weghi*, مصر نادرة العصر *mystsü nädiretül äsry*, Babylon ra-
ritas seculi, *vel mundi*, seu præstantissima urbs mundi, &c.

Innumera autem sunt nomina hujusmodi composita Persica, quæ ferè ad libitum
in scriptione aut connectuntur aut separatis scribuntur, tam ex duobus Substantivis,
quam ex Adjectivo præposito Substantivo, & maximè ex Participio postposito, sive illud
sit integrum, sive diminutum simile Imperativo, & ex Substantivo; ut præter allata exempla
rapax. *Ab.* سرو ناز طويا خرام *serwi nazi tuba chyräm*. Cupressus jucunda instar Arboris Pa-
radisi motum habens, b. e. leniter agitata & jucundissimum sui conspectum exhibens, &c.
سمن تمار *semen tenler*, corpore jasmini, vel gelsimini instar odorifero prædi-
ti. Sic غنچه لبلر *ghunge lebler*, os instar alabastri, seu rosa florem emittere incipientis
habentes, os angustum gratumque habentes, &c. *di bocca simile ad un bottone di rosa*.
گزیده کریده *mär gezide*, à serpente punctus, serpentis morbi affectus, &c. *لار*
گوشہ نشین *koše nišin*, sedens in angulo. *Ritirato.* *tir endaz*, jaculator sagittarum, sagittarius, &c.
& innumera alia.

CAPUT QUARTUM

De constructione Comparativi & Superlativi, aliorumque Adjecti-
vorum casum aliquem regentium.

DE Comparativojam in Etymologia dictum est, quod construatur cum Ablativo qui
semper præponi debet, ut اندن يکدر *andän iegdür*, melior illo est, اندك مرتبه سى *andän iegdür*, melior illo est, sic *anün-mertebi si senün-kiden ælä*, gradus dignitatis ejus tuo subli-
mior est, sic مفت سرکه بالدن طبلو *müft sirke balden tatlü*, acetum gratis datum dulcius
est melle, *Prov.* دوهدن بیوک فیل وار *deweden büyük fil wär*. Datur major camelo ele-
phas, *Prov.* Posito nimirum simpliciter Positivo loco Comparativi. Sic etiam dicitur
چوق بلور *çök bilür*, plus, vel melius scit quam tu, &
cum Verbo اول بلدوکدن *ewwel bildügümdeñ çök bilürüm*, plus scio quam
antea sciverim, q. plus eo quod prius scivi, sciebam, &c. Sic *چقز بلورون*
bildügümdeñ zıjade aghzümdeñ çikmaz, ex ore men non exibit ultra id quod scio, seu
plus quam sciam. Ubi nota istud quam latinum difficulter reddi Turcice, unde vulgus
pec. Christianorum, & minus periti Turcae sapienter illud reddunt per آنکه ایکی عورت
v.g. *bir er iegdür neki iki äwret*, præstat unus vir duabus mul-
ieribus, seu melior est unus vir, quam duas mulieres; sic دخى چوق بلورم نه كه اول *da-
ha çök bilürüm ne ki ewwel*, plus scio quam prius; sed tu cum doctis asluesce illud reddere,
ut suprà in hoc exemplo, in altero autem dic *bir er iki äwretten iegdür*. Immò si duo Verba in Infinitivo veniunt comparanda, regens seu quasi comparativum jux-
ta regulam generalem debet postponi, atque ita Verbum rectum, seu quasi positivum cum
tota sua phrasí præpones addesque notam Ablativi دن *den*, cui subjungere etiam pores
ایسه *ise*, post quod sequetur tandem Verbum regens, e.g. يکاش اوقدن ایسه اوقویف *iian-lis okumaktan ise okumamak iegdür*, præstat non legere quam erroneè legere, &
sic in aliis.

¶ Comparativum apud Arabes & Superlativum ejusdem esse formæ, & in regimine
Comparativum postulare post se ن *n* min cum Genitivo, Superlativum autem Genitivum,
diximus Part. 2. Cap. 5. Vocatur autem utrumque اسم التضليل *ismüt-tefzyl* (أفعى *ef-älüt-tefzyl*) Nomen excessus, quod semper concordandum cum suo Substanti-

رأيت رجلاً لحسن من زيد لخوه reejtū regiülen ahse-
ne min zejdin achübu, vidi virum, cuius frater pulchrior Zeido, nec رأيت رجلاً لحسن
reejtū regiülen ahßenen-näsi achübu, vidi hominem, cuius frater hominum
pulcherimus; prout dicebatur in Positivo رأيت رجلاً حسناً لخوه reejtū regiülen hæsenen
achübu, vidi hominem, cuius frater pulcher; sed dicendum, concordato ipso Comparativo
رأيت رجلاً لحسن cum proprio subiecto, cuius verè est qualitas, sive precedat, sive sequatur, reejtū regiülen ahßenü min zejdin achübu, vidi virum, cuius frater pulchrior
Zeido, رأيت رجلاً لحسن الناس لخوه reejtū regiülen ahßenün-näsi achübu, vidi virum,
cuius frater hominum pulcherimus. Quod si articulo affiliatur hoc Comparativum,
respondet Superlativo, ut زيد الافضل zejdül efzælü, Zeidus præstantissimus. Si cum
min construatur, respondet nostro Comparativo, ut عمرو زيد افضل من عمرين zejdün efzælü min am-
rin, Zeidus est præstantior Amro. Porro si, ut Annexum, habet post se Genitivum, nostro
Superlativo in regimine existenti respondet, ut زيد افضل الناس zejdün efzælün-näsi, Zei-
dus est præstantissimus mortalium. Nec aliter adhibetur, quam bis tribus modis: nam
quando dicitur, v. g. الله أكبر allâhu ekberü, Deus est major, subintelligitur من كل شيء min kûlli šejn, quam omnis res, seu est maximus omnium rerum.

Quando autem construitur cum هن min, non habet differentias generis aut numeri, sed tantum casus, unde dices زيد افضل من عمرو zejdün efzälü min əmrin, Zeidus est melior Amro, ezzejdāni efzälü min əmrin, duo Zeidi melior, pro meliores sunt Amro, ezzejdūne efzälü min əmrin, plures Zeidi meliores sunt quam Amrus, هند اجمل من زينب hindün eğmelü min zejnebe, Hinda est pulchrior quam Zeineba, el bindāni eğmelü min zejnebe, duas Hindas pulchriores Zeinebā, رأيت الهندات اجمل من زينب reejtül bindāti eğmelü min zejnebe, vidi plures Hindas pulchriores quam Zeineba.

Quando autem usurpatur cum articulo, tunc in omnibus concordat cum Substantivo, omnes habens differentias, ut زید الافضل zejdün el efzälü, زید الافضل zejdül efzälü, Zeidus præstantissimus, زیدان الافضلان ez-zejdānil efzälāni, duo Zeidi præstantissimi, زیدون الافضلون ez-zejdūnel efzälūne, plures Zeidi præstantissimi, زیدان الغضليان el-bindānil fuzlā, Hindā præstantissima, زید العضلى el-bindānil fuzlejāni, هنديات الضغليات el-bindātūl-fuzlejātu, vel ül-fuzlā, Hindæ præstantissimæ, كباري هنديات كبريات & كباري hindātūn kubrējātūn, vel kubārā, vel كبار كبار küberän, plures Hindæ maximæ.

De Comparatione Persicorum dictum est Part. 2. Cap. 5.

Adjectiva casum regentia apud Turcas vix inveniuntur ; sed ea quæ in Latinis Genitivum , Dativum aut Ablativum regunt , exprimunt illi per Participia & plerumque Arabica cum casu , quem ipsum Verbum regit : e. g. *سُونْ سُوْنِيْجِيْ* *sulhi sewigi* , & *سُونْ سُوْنِيْجِيْ* *sewen amans pacem* , *امان* *خَيْر صَاحِبِيْ* *chair isteigi* , & *خَيْر اسْتَهِبِيْ* *chair sanigi* , & *صَنَان*

مانان *sanan*, optans boni, seu bonum, benevolus, & Arabica quidem cum Darivo sequentia نامه راغب طالب *ylmetālib*, cupidus & studiosus scientiæ, sic *nāme rāghyb*, vel *tālib*, cupidus gloriæ, aut bonæ famæ, boni nominis كونه مسحّف *kōtēh mīstahēkk*, aut detracto - *mīstahēk*, dignus baculo , virgis , sic *kātla* *mīstahēkk* (alii dicunt *mīstahykk*) dignus morte, seu occisionem, mortem promeritus, كافی برسنهیده قادر *bir nesneje kādyr*, alicuius rei potens, par rei, quod etiam dicitur *kāfī* sufficiens, par ، *dewleṭ tāik*, Regno conveniens, پادشاهی لایق *pādišāhō tāik*, dignus Rege, seu qui Regi offeratur , sic اکاحرمت لاقدر *an-a hūrmet tāiktür*, dignus est honore, q. illi convenit honor. Talia sunt *mūwāfiḳ*, conveniens, قابل *kābil*, aptus, habilis , idoneus , مناسب *mānāṣib*, proportionatus, conveniens, حاضر واقف *wākyf*, gnarus, peritus, versatus ، عاجز *z̄yiz*, impotens, insufficiens, *hāzyr*, paratus ، شامل *mubtāg*, indigus, محتاج *śāmil*, continens, complectens, & Turcicum بکر *ben-zer* similis, quod est participium Verbi *ben-żemek*, similem esse.

Pauca cum alio casu, v. g. *أندن غافل andan ghāfil*, imprudens, non cavens ab eo, *الخبر سلا مكتزي مشعر مكتوب askerden kākyn*, fugitus ab exercitu, *عسكر دن قچین achbārī selām-e tūn-üzi müs ȳr mektüb*, literæ continentes aut significantes nuntia latutis vestræ, cum Accusativo, ut vides, quem regit tanquam Participium, & sic de aliis.

Quæ tamen si more Arabico construantur tanquam Annexa post se habent Genitivum, cui Turcæ; ut sëpe dictum est, detrahunt vocalēm, ideoque dicunt, *v. g.* طالب علم *tâlibî ylm*, cupidus scientiæ, لایق دولت *lâikî dewlet*, conveniens statui, regno, unde etiam dicunt لازم الرعایه *lazimür-ry-hje*, dignus honore, cui conveniens aut necessarius est honor, &c.

De numeris & alijs quæ pertinent ad numerationem aut quantitatem jam dictum est Part. 2. Cap. 8. Regunt enim in Turcicis nomen numeratum in Nominativo , seu tanquam Adjectiva præponuntur Substantivo Singulari , ut بوز آدم jüz adem , centum homines , bir kac kisi , aliquot personæ , قاج کشی kac kisi , quot personæ ? Persicè صد کس sed kes , centum homines , تئی چند teni cend , aliquot personæ , چند کس cend kes , quot personæ ? &c. Pro Arabicis V. loco citato.

De usu & constructione Pronominum jam etiam abundè dictum est in parte tertia,
quæ omnia hoc si vis revoca. Scias tamen, quod ibi omissum est, inveniri etiam in libris &
vulgò nonnunquam dici pro *bunlar* بونلار, *hi*, sic *olar* اولار, *pro anlar* پر انلار, *hi*,
illí, Quod tuæ notitiae non usui serviat.

C A P U T Q U I N T U M

De Syntaxi Verborum.

DE usu temporum Verborum satis dictum est in etymologia, seu in parte quarta. Quorum tamen nonnulla praesertim ex Turcicis repetere non abs re fuerit, ut melius omnia memoriae imprimantur.

Diximus Præsens & Futurum Indicativi esse سوْرَم *sewrium*, quando tamen actio designatur continuata & in fieri determinato, sœpe adhiberi pro Præsenti Gerundium illud in *o e vel i*, quod est loco Gerundii in *üb*, يور *jürür*, incedit, pergit, quod in familiari fermone contrahitur ad جور *jür*, ut سوْرَم *sewejür*, pro سوْرَم *sewejür*, vel سوْرَم *sewjürur*, quasi يور سوْرَم *sewüb jürür*, ut etiam dicitur, ايدیور *sewiüp durür*, amat, stat, vel incedit amans vel amando. Sic ايدیور *sewiüp durür*, يور *idijür*, pro يور *idüp jürür*, vel ايده يور *idüp durür*, facilitates, كليور *gelijur*, pro كليور *geliür*, venit, ferè diceres Italicè Viene, ut, si amando, facendo, venendo.

Diximus pro Præsenti adhiberi in certis Verbis Præteritum perfectum, ut **بِلَدْ بِلَدْ** *bildüm*, **نَوْيَ** *novi*, **سَفِيَ** *scivi*, **أَنْ سَفِيَ** *pro scio*, **نَوْسَكُ** *nosco*, **أَنْ لَادُنْ مَيْ** *an-ladün-mi*, intellectinè, **أَنْ إِنْتِلِيجِينْ** *pro intelliginè?* **جَوْرْدُونْ مَيْ** *gördün-mi*, vidistinè, **أَنْ وِيدِينْ** *pro videtinè?* sic **بِجُورْدُونْ كِي** *bujurdüm ki...* Mandavi **أَنْ مَانْدَمُونْ** *pro mandando*, impero, aut **أَنْ مَانْدَمُوسُ** *mandamus*, volumus ut... **أَنْ أَرْدِنِيَامُو** *Ordiniamo*, che... Sic loquitur Impera-